

CEU
Biblioteca

Me comprometo a utilizar esta copia privada sin finalidad lucrativa, para fines de docencia e investigación de acuerdo con el art. 37 de la Modificación del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual del 7 de Julio del 2006.

Trabajo realizado por: CEU Biblioteca

Todos los derechos de propiedad industrial e intelectual de los contenidos pertenecen al CEU o en su caso, a terceras personas.

El usuario puede visualizar, imprimir, copiarlos y almacenarlos en el disco duro de su ordenador o en cualquier otro soporte físico, siempre y cuando sea, única y exclusivamente para uso personal y privado, quedando, por tanto, terminantemente prohibida su utilización con fines comerciales, su distribución, así como su modificación o alteración.

Les parts de l'oració en la gramàtica del text

LUIS NÚÑEZ LADEVÉZE
Universitat Complutense de Madrid

Què és una paraula

El llenguatge es compon de paraules. Però, què és una paraula? Sembla una pregunta trivial i, en canvi, no té una resposta fàcil. Hi ha tants tipus de paraules que és difícil trobar un criteri general que serveixi per identificar únicament els aspectes que els són *comuns* i que els afecten *únicament* a elles. Tot i això, la nostra experiència lingüística ens permet assegurar-nos que ens comuniquem *combinant* unes paraules amb altres, formant, mitjançant el seu encadenament, unitats més complexes que anomenem frases, oracions, períodes, paràgrafs o textos, segons les diferents propietats a què respongui la combinació. Aquestes propietats estan definides per determinades regles. Així, una combinació qualsevol de paraules no produeix una oració, sinó que únicament ho fan les combinacions que reflecteixen les anomenades normes de sintaxi. *Parlar o escriure pot caracteritzar-se com un tipus d'activitat o conducta humana que consisteix a combinar paraules d'acord amb determinades instruccions.*

La paraula és, per tant, una unitat de combinació lingüística, les parts de la qual, si les té, i veritablement les té, no són, al seu torn, separatament combinables per formar seqüències o encadenaments, sinó que es donen ja organitzades al parlant com a elements propis. Amb tot, si la paraula, considerada en general, se'ns resisteix a una definició uniforme és perquè les seves espècies són classificables en estrats de diferent grau d'actualització semàntica. Això és tant com dir que la seva complexitat interna no és uniforme sinó graduable. Una paraula pot expressar un sema, un morfema o una lexia. I a la inversa, una paraula pot aglutinar diverses lexies i morfemes. Un conjunt de paraules poden desplaçar-se en el discurs com una de sola (allò que a vegades s'anomena «discurs repetit»). Cal una teoria de l'estratificació semàntica de la realització lingüística per comprendre plenament les diferents espècies de paraules.

Amb tot, la sensació que el text escrit o el parlat estan constituïts per paraules la comprovem en advertir que aquestes peces que articulem per dir el que pretenem són fàcilment separables en el conjunt expressat i que poden combinar-se de maneres molt diverses per dir o escriure coses diferents. No sols entenem el sentit d'allò parlat o escrit, sinó que entenem que podem dividir-ho en parts, fins a

arribar a les que són, en alguna mesura, indivisibles i que constitueixen unitats de combinació que s'utilitzen per combinar-les entre elles. No és gens difícil d'entendre que *taula* és alguna cosa diferent de *cadira* i que *cadira* i *taula* són realitats diferents que anomenem o designem mitjançant paraules també diferents quan indiquem que «això és una *taula* o «això és una *cadira*».

Però, a més, per altra banda, copsem que *taula* i *cadira* són unitats sonores compostes de diversos sons, o unitats escrites compostes per diversos traços. Ara bé, si dividim aquest conjunt de sons o de traços en parts més petites, no podem interpretar les parts resultants com a unitats aïllades de combinació, sinó com a elements de composició de les paraules, és a dir, com a ingredients de les unitats combinables. Per aquest motiu, tenim la sensació elemental que les paraules, a més de ser fàcilment diferenciables, en certa manera tan fàcilment diferenciables com els objectes que sembla que designen, perden la identitat quan són dividides. En ser descompostes, les parts que en resulten ja no són combinables cada una per separat com passa amb les paraules completes. Si dividim *ar-bres* en *ar* i *bres* o en *arb* i *res*, podem distingir entre parts que són paraules independents i parts que no formen paraules. *Re* i *res* són parts de paraula i també paraules a part. No passa el mateix amb *ar* i *arb* que sols són parts de paraules. Així, mentre que podem fragmentar o dividir un paràgraf en diverses oracions i una oració en diferents parts que són grups de paraules que, al seu torn, poden dividir-se en paraules, una paraula no es pot dividir sense destruir la seva unitat de combinació.

La *paraula* és, doncs, la *mínima unitat de combinació invariable de significat*. Hi ha altres unitats invariables de significat, però no són unitats de combinació sinó elements per a la *composició* de les paraules. Aquestes unitats poden ser no significatives sinó solament componibles, com la major part de les sil·labes, i significatives com els prefixos, les desinències i els derivats (morfemes dependents), o no ser mínimes com, per exemple, les anomenades «categories gramaticals». Ara, però, ens interessa continuar caracteritzant les propietats de la paraula. La propietat principal és que qualsevol modificació que s'hi faci introdueix un canvi de significació.

Això vol dir que la paraula, en principi, no és una unitat de significat *produïda* per l'activitat dels parlants o usuaris de la llengua, com les oracions, els paràgrafs o els textos, que són resultat de l'activitat combinatòria del parlant, sinó que és *produïda* independentment d'aquesta activitat: en principi, no és propi dels parlants construir paraules, els parlants no les elaborem ni fabriquem, sinó que, en general, les trobem fetes. Per això hi ha una branca de la lingüística que estudia com estan fetes o com es componen les paraules, la seva *morfologia*, diferent de la *sintaxi*, branca de la lingüística que estudia les formes de la seva composició. Ara bé, ambdues, sintaxi i morfologia, són part de la semàntica i no s'hi oposen. De fet, les propietats que fan possible distingir entre combinacions i composicions adequades o inadequades de paraules són, en algun grau o estrat d'abstracció de la realització lingüística, de naturalesa semàntica.

Hem definit la paraula com a unitat de llengua autònoma combinable. També hem exposat algun criteri sobre la dificultat de definir-les, ja que totes en conjunt no expressen un nivell homogeni de complexitat semàntica. Això significa que la

classificació de les paraules ha de comprendre els diferents graus semàntics de complicació que hi puguem distingir. Dit d'una altra manera, la classificació semàntica de les paraules, l'única que realment té sentit teòric ple, ha de ser inevitablement jeràrquica.

La jerarquització de les paraules és relativa a la seva constitució interna. Les hem definit com a unitat de combinació considerant-les ja fetes, com a dades formades en l'organització de la llengua. Però també podem estudiar el seu contingut semàntic per analitzar la seva constitució. La classificació de les paraules ha de tenir en compte els diversos graus de complicació. Fa temps que semantistes i lingüistes (suposant que aquestes paraules no siguin sinònimes) estan fent aquesta tasca. Les nocions de sema, morfema, lexema expressen diferents estrats de complexitat semàntica. Des d'aquest punt de vista, *la paraula és una unitat organitzada de propietats semàntiques, la funció fonamental de la qual és combinar-se amb altres paraules o amb una situació* (de parla). Aquestes propietats poden interpretar-se com a instruccions combinatòries que s'ofereixen al parlant i l'interpret a fi de formar seqüències de paraules que, al seu torn, tinguin característiques significatives distintives. Ja sabem que una enumeració de paraules no té sentit com a propietat de conjunt i que alguna cosa ha de distingir una oració d'una seqüència de paraules combinades a l'atzar.

Considerem, doncs, que cada paraula és una organització de feixos o manats de trets semàntics interpretables com instruccions combinatòries que s'ofereixen als interlocutors per formar seqüències o rastelleres el significat de les quals tinguin un significat global independent del significat acumulatiu. La raó per la qual en la llengua un conjunt de trets molt abstractes, instruccions semàntiques, semes, o com es vulguin denominar, s'ofereix aglutinat o sintetitzat formant una unitat, és arbitrària. És possible explicar el grau de densitat semàntica recurrent a una teoria global de la imbricació del món, les llengües i les necessitats varies dels parlants. Aquesta tasca, però, desbordaria les limitades facultats humanes.

Com que la paraula és una unitat mínima invariable, s'usa directament sense haver-la d'elaborar. Ara es pot comprendre millor la importància teòrica del concepte de *Llengua*. *La Llengua és el repertori de les unitats combinables que fan servir els parlants sense haver de produir-les*, que s'ofereixen ja fetes i organitzades per ser usades. En contraposició a la *Llengua*, l'oració, el paràgraf i el *Text* són encadenaments de paraules sintàcticament combinades *produïdes per l'activitat lingüística* del parlant per servir a determinats fins o propòsits comunicatius. Considerem, eventualment, que un text és un encadenament autosuficient, el sentit global del qual és interpretable sense referència a un context.

Classificació de les paraules

La nostra primera impressió, per tant, és que les paraules són elements que es combinen entre ells. Unitats de combinació que no poden dividir-se per ser combinades. I com a resultat d'aquestes combinacions es produeixen seqüències enca-

denades, oracions, paràgrafs, discursos; diferents tipus d'unitats significatives produïdes per la combinació, les quals formen estrats semàntics processals diferenciables pel grau de complexitat que permeti atribuir un significat global a la cadena.

Les anomenades *parts de l'oració* constitueixen la classificació de les paraules més antiga i solvent de què disposem. Si ha superat tants assaigs històrics de crítica i revisió és perquè deu posseir propietats resistents. Ara el nostre interès s'encamina a verificar si podem compaginar aquesta classificació ancestral, i fins a quin punt, amb els criteris que acabem d'exposar. Cal tenir en compte, per tant, el nostre punt de vista que les funcions combinatòries depenen de l'estructura semàntica. I ja hem esmentat que concebem aquesta estructura com un manat d'instruccions de combinació expressades sintèticament mitjançant una paraula. Ara ens interessa reconèixer els trets que de manera més fàcil i senzilla ens permetin caracteritzar les diferents parts i comprendre el servei que cadascuna fa en l'oració, amb el benentès que, donada la nostra condició de persones alfabetitzades, donem per conegudes a bastament quines són les parts que vam estudiar en la, potser ja oblidada, gramàtica escolar. Es tracta de trobar un procediment senzill que ens permeti identificar amb claredat l'ús correcte o adequat de les parts de l'oració en el text.

A aquests efectes podem classificar les paraules de la forma següent: si són o no són descriptives. Quan una paraula és descriptiva pot, a la vegada, ser descrita mitjançant altres paraules. Amb això volem dir que es pot explicar el que signifiquen o definir el seu significat. Anomenem paraules *independents*, o de significació independent, les descriptives, i paraules *dependents*, o de significació dependent, les que no es poden descriure. (Cfr. *Esbozo* 2.1.1.)

Si tenim en compte la tradicional classificació de les paraules en parts de l'oració podem considerar *paraules independents* les parts següents: substantius, adjectius, verbs i adverbis; i *paraules dependents*: articles, pronoms, preposicions i conjuncions.

Hi ha un altre criteri de classificació que distingeix si les paraules són acompanyants o acompanyades. Són *acompanyants* quan, en considerar-se aïlladament, el seu significat fa referència a alguna altra paraula. Són *acompanyades* quan aïlladament no fan referència a cap altra paraula. Són acompanyades substantius, verbs i pronoms; són acompanyants adjectius, adverbis, articles i preposicions. Les conjuncions no són acompanyants ni acompanyades, sinó paraules que uneixen combinacions de paraules, però poden assimilar-se a les acompanyades.

Aquests trets són combinatoris, és a dir, especifiquen quines combinacions entre paraules són adequades o correctes i quines no ho són. Això significa que una paraula acompanyant no s'ha d'usar com si fos acompanyada, i viceversa. A més, les paraules acompanyants que a la vegada són dependents, depenen en el seu significat de la paraula que acompanyen; d'aquí que la seva relació amb aquesta paraula sigui molt rígida. La unió d'aquestes paraules amb una d'acompanyada forma un grup sintàctic que s'anomena *complement*.

1. Acompanyants dependents/	<i>Article, adjectius funcionals, preposicions</i>
2. Acompanyades dependents/ Substituts /	<i>Pronoms</i>
3. Nexes dependents/	<i>Conjuncions</i>
4. Acompanyants independents/	<i>Adjectius lexicals, adverbis</i>
5. Acompanyades independents/	<i>Substantius, verbs</i>
6. Ni acompanyants ni dependents/	<i>Interjeccions</i>

Jerarquia de la classificació

Aquesta classificació pretén ser semànticament jeràrquica. Convé disposar, naturalment, d'una noció unívoca de semanticitat. És a dir, en lloc d'oposar sintaxi, semàntica i pragmàtica, cal explicar aquests conceptes únicament a partir d'un de sol. Per a nosaltres, doncs, la sintaxi i la gramaticalitat són nocions semàntiques. Aquesta reducció no és gens nova, per descomptat, ja que, tot i que hagi estat continuament mal interpretada, constitueix l'essència de l'estructurofuncionalisme europeu, des de Saussure i, encara amb una major consciència, des de Hjelmslev i Coseriu. També és congruent amb la lingüística de Bloomfield i Harris.

De totes maneres, no es tracta sinó d'un assaig aproximatiu, ja que els estrats de complexitat semàntica dels elements que constitueixen la llengua encara són per establir. En la mesura que sigui possible, però, es pretén que les paraules de cada grup tinguin una estructura semàntica homogènia, de complexitat similar. Precisament, el fet que l'ancestral classificació de les «parts de l'oració» aplega en una mateixa categoria paraules que òbviament pertanyen a estrats de diferent complexitat semàntica, ha estat la causa, en la nostra opinió, que els gramàtics hagin dubtat a l'hora de considerar si algunes paraules s'han d'interpretar com a adjectius, com a pronoms o com a articles.

En la seva *Gramàtica española*, Salvador Fernández Ramírez intenta un esbós de classificació de les parts de l'oració de l'espanyol atenent exclusivament a les diferències morfològiques. Els seus propis contraexemples evidencien que aquest camí, que es basa a deslligar la morfologia de la semàntica, resulta massa estret. (Cfr. S. FERNÁNDEZ RAMÍREZ. *Gramàtica española. 1. Prolegómenos*. Madrid. Arco, 1985. 262)

En considerar aquest criteri de complexitat semàntica ens hem vist forçats a distribuir la confusa categoria d'«adjectiu» en dos grups de paraules que hem denominat «adjectius funcionals» i «adjectius lèxics» (el mateix es podria fer amb els «adverbis»). Hem reflexionat sobre si el nom més adequat als segons seria el d'«adjectius nominal» (o «adverbis»). Ens hi hauria pogut induir el criteri d'Esbozo, que segueix altres gramàtics eminents, d'anomenar a aquesta classe de paraules «nom adjectiu». De fet, la facilitat amb què l'adjectiu pot ser substantivat incita a acceptar aquesta denominació. Però ens sembla que el fonament és confús. La característica del nom és ser una paraula que pugui ser acompanyada,

mentre que la de l'adjectiu és la contrària. Allò que fa que l'adjectiu acompanyant sigui similar al nom no és que es pugui substantivar, perquè aquest fenomen és un efecte d'economia lingüística, sinó el fet que ambdós comparteixen el mateix grau de complexitat semàntica, és a dir, que l'adjectiu de significat independent posseeix constitució lèxica. Però en això també coincideix amb els adverbis lèxics i els verbs. Per altra banda, *Esbozo* tracta conjuntament els articles i els pronoms demostratius.

Llavors, convé preguntar-se si val la pena continuar mantenint aquesta denominació per als adjectius possessius, demostratius i indefinits i per a determinades espècies d'adverbis. Les raons pràctiques ho aconsellen ja que la denominació està molt arrelada. Quant a les raons teòriques, sembla que hi ha força diferència entre la determinació dels articles i la dels adjectius. L'adjectiu funcional té part de la força nominalitzadora de l'article, que és el tret que més identifica aquesta classe de paraules. Per exemple, es diu «*el* col·lectiu de treballadors» però també «*aquest* col·lectiu de treballadors». Si atenem les instruccions combinatories que els constitueixen, que són constitutives de les seves diferències semàntiques, l'article va lligat al nom i no a l'adjectiu demostratiu quan apareixen combinats. Recorrent a l'exemple d'*Esbozo*, es diu «*l'* home *aquest*», però no *«*l'aquest* home». No gosem opinar sobre si aquesta diferència combinatoria expressa o no una diferència constitutiva.

Un observador de qüestions normatives tan perspicaç —que és el que aquí interessa, ja que tractem de fonamentar la gramàtica normativa en una teoria de la llengua— com és L. Gómez Torrego, observa que hi ha una diferència essencial entre els determinants o presentadors del nom (és a dir, en principi, els articles) i altres paraules que, encara que se'ls assemblin, no són presentadors nominals, com els adjectius ordinals, els possessius i demostratius «que apareixen darrera dels presentadors». En efecte, els determinants o presentadors del nom, com a presentadors que són, *sempre precedeixen el substantiu i no poden aparèixer sense ell, llevat que la paraula acompanyada se substantivi*. Ara bé, no sembla bon sistema distingir en una forma lingüística dues paraules diferents argumentant que, quan apareix davant del nom, funciona com un article presentador, però que, quan apareix darrera expressa altres qualitats. Per posar un exemple: no creiem que l'*aquest* d'«*aquest* home» i «l'home *aquest*» siguin paraules diferents, que en un cas sigui article i en l'altre no.

L'adjectiu funcional coincideix amb l'article pel fet que és un presentador del nom però se'n diferencia pel fet que, a més, es pot combinar amb el nom de manera adjectiva, afegint una restricció a la seva extensió o intensió. Per això s'explica que la seva vinculació amb el nom no sigui tan rígida, i que s'hi pugui unir antecedint-lo o precedint-lo, cosa que l'article no pot fer. Això significa que la seva composició semàntica és més complexa que la de l'article, ja que hem definit la paraula com un feix, més o menys dens, d'instruccions combinatories. Per això és natural que l'adjectiu expressi alguna cosa més que l'article. D'aquesta manera no pot equiparar-se la informació semàntica de «l'home» amb la «d'aquest home». De «l'home» no es pot interpretar «l'home que és aquí», que és una manera d'actualitzar lèxicament el significat «d'aquest home». Per

altra banda, són molts els gramàtics que han insistit a subratllar el contingut d'íctic dels adjectius demostratius.

Gramaticalitat de la classificació

Les paraules dels dos primers nivells són menys complexes o menys denses (tot i que, com hem vist en el paràgraf anterior, la seva complexitat semàntica no és uniforme, cosa que no ens preocupa perquè la classificació ha de tenir base teòrica però sobretot vàlidesa pràctica), i les dels dos últims nivells són més complexes o denses. Les primeres s'usen, principalment, per expressar relacions internes entre les paraules dels últims grups. Aquestes relacions, que anomenarem *gramaticals*, també es podrien expressar usant paraules dels grups superiors. Quan els parlants o els escriptors les expressen d'aquesta manera diem que la relació *gramaticalitzable* s'ha expressat *temàticament*, és a dir, s'ha tematitzat. Generalment, es tematitza una relació gramaticalitzable quan s'expressa lèxicament el que es pot expressar gramaticalment. Sintetitzant, es pot anticipar un principi general d'economia lingüística: *un escrit és més gramatical i clar com menys densitat semàntica utilitza per expressar el contingut informatiu*.

Ara bé, la gramaticalització de les funcions no és només una regla d'eliminació de redundància, sinó també de manifestació de la informació necessària per a la comprensibilitat del missatge. Per això es poden concebre les paraules com a feixos d'instruccions combinatòries de major o menor densitat. Però es tracta d'un tipus d'instrucció molt particular. En primer lloc, no és una instrucció personal que l'oient imposi al parlant, sinó una instrucció anònima, «pre-personal», regulada per l'ús col·lectiu. Per aquesta raó, creiem que un enfocament de la lingüística, com el proposat per Weinrich, basat en el concepte d'«instrucció», amplia, però no rectifica, els resultats de l'enfocament de la lingüística funcional. Al cap i a la fi, les instruccions en què han d'analitzar-se els elements de la llengua poden interpretar-se també, des del punt de vista de la gramaticalitat, com a funcions que cada element exerceix en el missatge. En tot cas, el fet que les instruccions siguin anònimes, és a dir, funcionals, té moltes conseqüències a les quals ara no ens referirem.

En segon lloc, aquest conjunt d'instruccions no es refereix a la conducta de les persones sinó a la comprensió col·lectiva del conjunt de significats de la llengua. Es tracta d'un corol·lari de l'observació anterior. Les instruccions no es poden interpretar com un imperatiu personal: «vostè ha d'entendre tal cosa i tal altra quan jo dic això o allò», sinó com un imperatiu anònim que força tota la comunitat de llengua, i no únicament un interlocutor concret, a la comprensió de cada missatge, però que només obliga la comunitat completa en la mesura que s'aconsegueixi la comprensió. Amb tot, comprendre cada un dels elements del conjunt de la llengua és una tasca sense límits i, per tant, graduable.

Hi ha dues raons per les quals es compleixen les instruccions o ordres. Una, és la utilitat que se'n deriva quan es compleixen. Una altra, les conseqüències

que se'n deriven quan no es compleixen, o sigui el càstig. En el cas de la llengua la utilitat és la comunicació. Complint les instruccions aconseguim que se'ns compregui. El càstig és la incomprensió: en la mesura que no complim les instruccions no aconseguim el nostre propòsit.

Però com que tots els parlants d'una llengua formen part o són membres d'una comunitat lingüística no es pot reduir la funció del missatge, en tant que lingüístic (no en tant que tal missatge determinat), a la seva eficàcia comunicativa concreta, és a dir, que aconsegueixi transmetre el seu contingut a un destinatari en una situació. Tot missatge, en tant que lingüístic, té una funció comunicativa implícitament assumida pel destinatari pel fet de participar com a membre de la comunitat de llengua i d'usar un instrument comú. En conseqüència, el missatge destinat a algú en particular (el contingut concret que es desitja transmetre al destinatari) també es destina implícitament a tots en general (en tant que expressió comunicativa formada amb el material de la llengua). La noció de *gramàtica* aplicada a textos es refereix a *les condicions ideals que ha d'aplegar cada un dels missatges emesos o per emetre perquè, servint a un propòsit particular, puguin ser interpretables amb el mínim esforç per tota la comunitat en general*.

Cal tenir en compte que, encara que un missatge particular pugui ser interpretat sense esforç per un interlocutor particular, no estem parlant d'aquest tipus d'eficàcia, de l'efectivitat d'un missatge concret. Quan tractem del problema de la claredat o de la transparència, i per tant de la gramaticalitat, no analitzem l'eficàcia d'un missatge en una situació particular, sinó que sempre hem de tenir en compte un parlant-oient abstracte que representaria l'equilibri d'interessos de tots els membres de la comunitat de llengua. No es tracta únicament, en cada missatge, d'aconseguir que ens entengui un interlocutor determinat, sinó que ens entengui qualsevol membre de la comunitat de llengua amb la mínima despesa d'energia interpretativa sense renunciar que aquesta regla, a la vegada que serveix per comunicar el nostre missatge, sigui també la que pugui servir per comunicar el màxim d'informació possible d'un missatge imaginari. *Gramaticalitat és, doncs, l'ajustament del conjunt d'elements de la llengua seleccionats per formar un missatge concret a condicions universals, no particulars*. Aquestes condicions han de ser estables perquè puguin ser utilitzades per *expressar qualsevol altre missatge, inclos el de major complexitat informativa que pogués enunciar-se*. Si no fos així, la llengua es fragmentaria a causa de l'especialització dels coneixements i de la particularitat de les situacions.

La gramaticalitat no pot identificar-se amb l'eficàcia concreta d'un missatge concret. O és una propietat universal de la llengua o no té sentit parlar de gramàtica. Per ser una condició universal ha de servir per a totes les finalitats lingüístiques possibles per molt complexes que siguin, la qual cosa significa que la claredat o la transparència d'un text no depèn únicament de la simplicitat de les expressions. La claredat és relativa a la complexitat del que es tracta de comunicar. La gramaticalitat, com a propietat comuna que els parlants haurien de compartir, i que de fet comparteixen, tot i que ho fan en graus que evidencien el diferent desenvolupament de l'habilitat expressiva de cadascú, és una norma que

resulta de l'equilibri entre la necessitat d'expressar-se amb la simplicitat màxima per facilitar l'espontaneïtat interpretativa de l'interpret i la necessitat que aquesta mateixa norma serveixi per transmetre la màxima informació imaginable. I aquest equilibri prové del conjunt d'interaccions de tots els membres de la comunitat de llengua. Per aquesta raó, la gramàtica reflecteix una idealitat, un equilibri ideal, i té un caràcter normatiu. Qui no s'expressa gramaticalment o sintàcticament no és que renunciï que la seva comunicació sigui eficaç, és que o renuncia a expressar amb claredat els continguts informatius complexos o renuncia a habilitar-se per comprendre i transmetre informacions textuais complexes.

Complir instruccions és una tasca més àrdua i complexa que actuar sense ajustar-se a cap norma. Per aquest motiu, no hi ha benefici sense treball o esforç. L'efectivitat de la comunicació, el fet que reeixim en el nostre propòsit i que se'ns entengui, és un premi que es concedeix a l'esforç per comunicar-se. Però no tots ni sempre ens esforcem per aconseguir que la claredat del nostre missatge sigui universal. Tot i que la despesa d'energia està regulada per condicions universals, com que no en som conscients, perquè les regles són abstractes, no explícites, i subjacents, és a dir, les usem sense necessitat de conèixer-les perquè el seu coneixement és independent del seu ús, i com que també, des del punt de vista personal el que ens preocupa és l'eficàcia del nostre missatge en la situació concreta en què es formula i, en fi, com que ajustar-se a les regles sempre suposa una despesa d'energia, la majoria dels parlants s'accontenten en les ocasions concretes d'assegurar-se que aconseguen el seu propòsit sense que els preocupi gens ni mica si han infringit o no les regles de la gramàtica.

Per aquesta raó molts lingüistes i gramàtics diuen que la llengua és un centre de tensions diverses i d'interessos contraposats, i que la llengua mateixa es troba en ebullició o transformació contínues. Si detectem que entre els motius d'aquest canvi incessant es troba, en primer lloc, la tendència de la major part dels parlants a la inèrcia, és a dir, a no esforçar-se per facilitar la interpretació de l'interlocutor universal o ideal, llavors es comprèn que els arguments que molts ignorants solen aduir contra l'observança de la gramàtica són estúpids.

Aspectes generals de les combinacions entre paraules

Ja hem exposat que les paraules són igual que manats d'instruccions combinatòries de densitat variable. Si són molt denses informativament són menys freqüents, i si ho són menys, són més comunes. Les paraules independents són, generalment, més denses que les dependents. De fet, la combinació de paraules dependents no és interpretable com una unitat significativa autònoma. «Per amb les» no significa res de diferent del que cada paraula significa per separat. Però la combinació de paraules dependents amb independents, si satisfà les instruccions combinatòries que cada una aglutina, pot significar alguna cosa més que el que cada una de les paraules de la combinació signifiqui per separat. «Tres són curtes si quatre són llargues» és una combinació significativa el significat global de la qual no és deduïble de l'acumulació del sentit de cada una de les paraules.

Les paraules dependents tenen moltes funcions, són poc denses i són comunes a tots els parlants. Són feixos de poques unitats semàntiques. Com que cada unitat és una instrucció de valor universal que restringeix les possibilitats de combinació, aquestes paraules són, pel fet de posseir poques instruccions restrictives, molt combinables. Per aquesta raó, no per cap altra, són molt freqüents. I com que són freqüents, és a dir, sempre apareixen en alguna seqüència combinatòria, formen, en la llengua, llistes tancades i numerables. En definitiva, són dependents *perquè* expressen menor densitat semàntica. Aquesta propietat (o falta de propietat) és inherent a la *gramaticalitat*. *Com més gramatical és una paraula, més funcions pot realitzar en més tipus de textos*. Podem deduir que com més densitat tingui una paraula, més esforç suposa combinar-la, per això se la sostreu de l'ús comú. Però també, com més funcional és una paraula més difícil és combinar-la *adecuadament*.

Això significa que les paraules dependents són més abstractes que les independents i que virtualment, és a dir, considerades en la llengua, són susceptibles de concretar més significats en el text perquè poden exercir més funcions que les altres. Per aquesta raó, la identitat de la llengua depèn, principalment, i simplificant per raons metodològiques, del grau en què aquestes paraules siguin comunàriament compartides.

Podem assegurar que la llengua, que és un instrument de comunicació, ha de ser en algun grau comuna a tots els qui la parlen, ha de *poder* ser compartida per tots els membres de la comunitat, perquè si no fos així no hi hauria possibilitat de comunicar-se. En aquest sentit, es podria dir que la llengua és *assumpte públic o social*, alguna cosa que pertany a tots els que la utilitzen per expressar-se. Ara bé, una cosa és que «pugui» ser compartida i una altra que «de fet» ho sigui. No tots els components de la llengua, és a dir, les paraules enteses com a feixos d'instruccions combinatòries, són compartits efectivament —o posseïts, o coneguts, encara que no reflexivament—, i molts que ho són poden no ser-ho en el mateix grau per tots els membres de la comunitat de parla. Per això, si diem que les paraules independents poden classificar-se pel tipus d'ús de què són objecte per part de diferents classes de parlants, és obvi que no tot en la llengua sol ser compartit per tots els parlants ni en el mateix grau. Per tant, en la llengua, com a instrument de comunicació, podem diferenciar el que és comú a tots del que no ho és en graus diversos. Doncs bé, les paraules dependents són, en principi, funcions comunes materialment compartides per tots els parlants, però no formalment o gramaticalment. El seu ús no és en tots els parlants igual d'adequat, de gramatical o correcte. Quant a les paraules independents, es poden classificar pels diferents tipus d'ús de què poden ser objecte, n'hi ha de comunes, d'argòtiques, d'especialitzades, de tècniques, de teòriques, etc.

Considerem el nom i el verb com un tipus de paraules independents que són acompanyades i no acompanyants. Anomenem lèxiques aquestes paraules perquè tenen un significat descriptible mitjançant altres paraules. Són definibles i no únicament analitzables en instruccions semàntiques. Però el nom i el verb tenen una estructura peculiar en relació amb les altres de l'inventari lèxic. A diferència

de l'adjectiu i de l'adverbi, són, a més de definibles, completament autònomes. Podríem dir que són paraules lèxiques absolutes i no relatives. Això significa que des del punt de vista semàntic tenen tal complexitat que es poden interpretar exhaustivament sense referència a cap altra paraula. Les altres paraules independents poden també interpretar-se però no de manera exhaustiva. Algun tret semàntic, o millor dit, absència de tret, fa que la significació dels adjectius i dels adverbis sigui relativa, és a dir, que no puguin interpretar-se exhaustivament sense referència a una altra paraula que no sigui nom o verb. Hem de suposar que en la sèrie de categories que comparteixen una mateixa lexia (nom, adjectiu, verb, adverbi), el nom i el verb (per raons semblants) són de major densitat semàntica categorial, tot i que no tinguin major densitat lèxica.

Amb tot, el verb és més complex que el nom. Els gramàtics solen dir que el nucli de la unitat sintàctica és un verb en forma personal. L'expressivitat del verb és, per tant, incomparablement major que la del nom ja que porta implícit el subjecte. Usar un verb pot significar estalviar-se un nom. El contrari, malgrat tot, no pot ocórrer. Un nom, per si sol, no pot valer com una oració, però el verb sí. Des del punt de vista de l'economia expressiva, el verb permet dir més amb menys recursos. Aquesta és una raó més per optar per l'estil verbal en front del nominal, tot i que els bons conceptistes també s'ho arreglen per estalviar-se verbs sense pèrdua d'informació ni d'expressivitat.

Gramaticalitat i polisèmia lèxica

Les paraules són dependents o independents perquè expressen menor o major densitat semàntica. Aquesta propietat és inherent a la *gramaticalitat*. *Com més gramatical és una paraula, com més funcions pot realitzar en l'economia general de la llengua, menys densitat té i més dependència*. Podem suposar que la major densitat d'una paraula la fa menys manejable, menys combinable, menys funcional.

A vegades, els lingüistes i els gramàtics, encara mancats d'un concepte clar de la naturalesa de la semanticitat, que és la condició constitutiva de la llengua (la significació, en suma), confonen la falta de densitat semàntica amb la polisèmia. El rigor teòric no permet, malgrat tot, identificar ambdues coses. No es pot dir, en sentit estricte, que una paraula dependent és polisèmica. Passa que, pel fet de tenir menys trets semàntics, que són els constituents més abstractes de la llengua, adquireix més funcions, té més valors. Però això és just el contrari de dir que té més densitat significativa que és el que se sol entendre per polisèmia. Una paraula és polisèmica si té diversos significats diferents, però no ho és perquè pugui utilitzar-se concretant o actualitzant la seva funció gramatical de diverses maneres. Per això tampoc no és rigorós oposar gramàtica a lèxic i lèxic a sintaxi i diccionari.

També es diu, almenys des que Hobbes va escriure el *Leviatà*, que l'ambigüïtat de les paraules és un dels defectes del llenguatge natural. No tan sols no és

així sinó tot el contrari. L'anomenada ambigüitat de les paraules és justament la propietat, derivada de la seva condició abstracta, que fa possible que puguin ser usades gramaticalment. Les paraules no són ambigües pel fet que tinguin diversitat de funcions, actualitzacions totes dels seus trets semàntics abstractes; poden ser ambigus els textos si no usen les paraules d'acord amb la seva funció gramatical. Precisament aquesta condició abstracta, de la qual depèn la gramaticalitat, és el que permet que una llengua pugui evolucionar en el temps, adaptar-se als canvis històrics i a qualsevol circumstància, expressar qualsevol idea no expressada, i fins i tot, com deia Hjelmslev, l'inexpressable.

La gramaticalitat és una propietat que es manifesta en el discurs. Consisteix a expressar el màxim d'informació amb el mínim de densitat semàntica. La paraula «informació» es pot entendre de dues maneres: com a contingut cognoscitiu (que és el que se sol entendre per «proposicional») i com a densitat semàntica del text. No semblen coses gaire diferents, ja que la darrera no és més que un mitjà per expressar la primera. Una paraula és un mitjà per aportar informació de llengua al text, el qual és un mitjà per expressar la informació ideada. Tot i que amb els actuals coneixements i mètodes d'anàlisi semàntica, i possiblement amb cap dels mètodes a l'abast de la destresa humana, no hi ha possibilitat de mesurament quantitatiu de la densitat semàntica d'un text, es pot suposar que es podria, idealment parlant, mesurar quantitativament. Això significa que, en principi, un text és més gramatical com menys densitat semàntica contingui sense pèrdua d'informació. En suma, que una paraula sigui més gramatical que una altra no significa que tingui més significats, sinó que engloba, en sentit abstracte, més possibilitats d'actualitzar-se significativament en un text. Es pot suposar que el nom propi és la paraula de màxima densitat semàntica. Per raons que ara no discutirem no ho considerem així. Únicament suggerim que és molt discutible que un nom propi tingui una estructura d'aquesta mena. Si entenem que la semanticitat consisteix en l'aglutinament de trets combinatoris abstractes no és clar que el nom propi tingui aquesta composició. Pot semantitzar-se per aplicació dels processos semantitzadors de la llengua, però això és diferent de considerar que tingui naturalesa semàntica.

Les paraules independents tenen graus de semanticitat, per això algunes són més funcionals que altres. La paraula *ser* és més gramatical que les paraules concretes. Això no vol dir que sigui més polisèmica, sinó que conté menys trets combinatoris, menys instruccions. Per això és més combinable, més manejable. Posseeix menys informació que la paraula *anyell*, per exemple.

Per això, la claredat en els textos depèn directament de l'ús de paraules de menor densitat, perquè són les més comunes, les més intel·ligibles, les més comprensibles per a la comunitat de parlants de la llengua i les que menys despesa d'energia interpretativa exigeixen de l'interlocutor. Ara bé, no es tracta d'utilitzar paraules comunes en tots els casos, atès que, com ja va observar Aristòtil, aporten menys informació. Es tracta *d'expressar tanta informació com sigui possible amb el mínim de densitat textual.*